

GRØNNE VENNER

Dette er blot en appetizer fra bogen:

Lykken har rødder *find glæde, ro og energi i haven*

af Inge A Futtrup - Forlaget Darduse
www.darduse.dk

Grafisk tilrettelæggelse:
Charlotte Engel - GrafikGartneriet
www.grafikgartneriet.dk

VÆLG DINE VENNER

Haven skal være rendyrket glæde. Et sted hvor du slapper af, hygger dig og nusser med sjove, skøre eller fuldkommen uproduktive men fornøjelige gøremål.

Haven må aldrig give dig dårlig samvittighed. Den må ikke blive en pligt eller en opgave. Har du af den ene eller anden grund ikke tid til haven, skal den kunne passe sig selv og alligevel se (nogenlunde) pæn ud.

Haven skal være ligesom en god ven eller kær veninde. Selvom livet længe har spændt ben for en fælles hyggestund, og selvom man faktisk har haft så meget andet om ørerne, at der

ikke er blevet ofret mange tanker på hinanden, så går snakken livligt og fortroligt i samme sekund, man atter mødes. Rigtige venner kræver ikke konstant nærvær.

Det må haven heller ikke gøre. Og i forhold til mennesker har den desuden en yderst praktisk fordel: Den kan ikke bevæge sig. Den skal hverken i skole, på arbejde, til møder eller ud at rejse. Den ligger altid tålmodigt lige udenfor din dør og er parat til at møde dig med åbne arme, når du får lyst. Ganske vist har den slags ydmyghed ikke så meget med venskab at gøre, men ind imellem er det nu alligevel dejligt at være den, der bestemmer.

Venner skal man vælge med omhu. Glemme alt om facaden - og gennemskue skønhed, løfter og prestige. I livet såvel som i haven er det den trofaste kærlighed og ærligheden, der tæller.

Omvendt kan kærligheden også føre for vidt - i haven vel at mærke! Gælder det en baby, et sygt barn eller en ven i nød er omsorg, nærvær og ømhed guld værd, men i haven hører den slags ikke hjemme. Her hersker naturens love, og her må den svage vige for den stærke. Alt andet giver uforholdsmæssigt meget arbejde og læssevis af skuffelser. Sorry - men sådan er de kolde facts.

Så tag dine forholdsregler. Lad den lille pjevsede staude, der står og tigger om omsorg i supermarkedets blomsterudsalg, blive, hvor den er. Også selvom den er på tilbud, og du kan få to til halv pris. Det er en jævnbyrdig ven, du

har brug for - ikke et lille pus, der skal nusses og nurses for at overleve. Pas også på de vildt dyre og moderigtige planter. Gartnere er eksperter i at style og forædle alt lige fra krydderurter til store træer, men det er langt fra alle væksterne, der vil trives i en almindelig dansk have, hvor afslapning og hygge er i højsædet. Primadonnaer og divaer har alle dage krævet fuld opmærksomhed og kan til trods for - eller netop på grund af - deres beundringsværdige skønhed være et anstrengende bekendtskab.

Når du søger nye venner til haven, er mit bedste råd, at du vælger helt almindelige træer, buske og blomster. Hårdføre og tålmodige planter, der gennem generationer har bevist deres sundhed og styrke. De vil ikke lægge unødigt beslag på dig, men trofast fylde din have med ro og harmoni.

Rød solhat

ACCEPT ELLER AGGRESSIONER

I planteverdenen skelner man mellem acceptorer og aggressorer. Altså omgængelige/føjelige eller aggressive/dominerende planter. Begreberne kan i princippet anvendes i alle sammenhænge, men bruges mest om stauder. Når et staudebed skal sættes sammen, så det kan fungere i mange år, er det nemlig vigtig, at blomsterne har nogenlunde samme temperament.

Umiddelbart lyder acceptorerne, altså de omgængelige jo som de bedste. Sådanne nogle lette størrelser, der gør, hvad der bliver sagt. Dem kan der da ikke blive besvær med. De bliver pænt stående, hvor de er plantet. Ikke noget med at sætte en masse rodskud eller smide frø i alle retninger og brede sig til steder, hvor de ikke har noget at gøre.

Men netop fordi de er så føjelige og måske også lidt undseelige i deres

adfærd, giver de en masse lugearbejde. De er ikke i stand til at give ukrudtet kamp til stregen. Tværtimod har skvalderkål, senegræs og snerler optimale muligheder for at brede sig rundt om og ind i stauden og i sidste ende ligefrem kvæle den. Omgængelige planter er sjældent udstyret med kampmod eller raffinerede teknikker til at overvinde deres fjender. Derfor kræver de meget mere hjælp og omsorg end deres aggressive artsfæller.

Dermed være dog ikke sagt, at du nødvendigvis skal holde dig langt væk fra de føjelige stauder. Planter de tæt, udelukkende i selskab med hinanden og under hensynstagen til den enkeltes særlige behov for lys og vand, kan de danne et fint og meget stabilt bed. Bare ukrudt og andre aggressive væsner holdes på afstand

EKSEMPLER PÅ ACCEPTORER

venusvogn, tusindstråle, klokke, ridderspore, kleopatras nål, vibæg, hosta, raketblomst, kattehale, katteurt, pæon, floks, brunelle, solhat, sæbeurt, frøstjerne, engblomme

De aggressive og dominerende stauder har ikke behov for nær så megen omsorg, og de kan sagtens konkurrere med lidt fuglegræs, mælkebøtter eller en klynge af den lave ranunkel, som hører til blandt de mest stædige og sejlive væsner.

Måske burde udtrykket aggressiv skiftes ud med ordet frodig. Det lyder ligesom bedre, og hvem drømmer ikke om et frodigt staudebed, der stort set kan passe sig selv. Eller rettere sagt: bør passe sig selv. Det er nemlig fuldkommen sisyfosarbejde at opdrage og ensrette en flok aggressive planter. De kan selv - og vil selv!

Hvis du foretrækker det halvville udtryk og sagtens kan forholde dig til, at stauderne vokser ud og ind imellem hinanden, skifter plads, dukker op nye og helt uventede steder, og til tider også breder sig ud over de afmærkede grænser - eller af vanvare kommer til at nedlægge en artsfælle - så vil du elske de aggressive planter. De er uforudsigelige men levedygtige! Unægtelig et spændende bekendtskab - og da mange af dem tillige er store og forstår at gøre opmærksomme på sig selv, vil de virkelig sætte power på haven. Desuden fungerer en del af dem udmærket som solitære (enkeltstående) planter.

EKSEMPLER PÅ AGGRESSORER

røllike, perlekurv, knopurt, bispehue,
daglilje, lægealant, nøkketunge, lupin,
hestemynte, kærminde, hestehov, storkonval,
bronz blad, gyldenris, kulsukker, skumblomst, guldjordbær

Akeleje

Storkenæb

BUNDDÆKKE

Mange af de aggressive planter kan også bruges som bunddække. Og nu er vi nået til de virkelige venner! Takket være deres tætte og frodige bladmasse, behøver du nemlig ikke rende i fast rutefart med hakkejern og havehandsker, hvis du fylder haven med bunddækkende planter. Selv det mest energiske ukrudt må give fortabt i forhold til disse af udseende beskedne men af sind dominerende størrelser. Lykkes det endelig et lille ukrudtsfrø at trænge igennem bunddækkets blade, der ligger som et tæppe hen over jorden, kan det ikke spire. Under bladene er der nemlig bælgravende mørkt.

Det tager dog 2-3 år, før et bunddække er ordentligt etableret, og i det tidsrum er du nødt til at håndluge arealet. Men hvad er et par års let havearbejde imod et langt liv i hængekøjen!

Lave buske kan også bruges som bunddække. Enten uklippede eller i en klippet version, der også kaldes for pur. Bøgepur er meget brugt og ser kønt ud året rundt.

STAUDER, DER ER VELEGNET TIL BUNDDÆKKE

kulsukker, porcelænsblomst, storkenæb, løvefod, astilbe, biskophat, vinterglans, guldnælde, hasselurt, bispehue, slangeurt, lærkespore, pileurt, tusindstråle, skovfrytle, vinca, høstanemone, lungeurt

OBS

Der er forskel på, hvor hurtigt planterne vokser, så spørg altid om planteafstanden, når du køber dine stauder.

HÆKKE

Til en have hører som regel også en hæk. Den kan hurtigt blive et anstrengende bekendtskab med sit synlige behov for to årlige klipninger. Medmindre du da kan leve med, at hækken ligner halvfjerdsernes langhårede hippier til forveksling.

Hække findes dog også i versioner, der ikke kræver årlig nærkontakt med saksen. Ofte blomstrer de tillige smukt, og er du heldig, vil en lille sangfugl bygge rede i rækken af tætte buske og fylde haven med vellydende toner.

Frugtbuske kan også bruges som hække eller rumdelere inde i haven. De er

dog temmelig åbne og giver fine forhold for irriterende ukrudt. Hvis du har let adgang til større mængder af flis, er det fint at lægge under buskene. Eller du kan overlade ukrudtsbekæmpelsen til noget skyggetålende og vintergrønt bunddække. Det vil pynte, men bryder sig ikke om at blive trampet alt for meget på, når solbærrene eller ribsene skal plukkes.

Alternativt kan du tænke helt utraditionelt og anvende små æbletræer som hække. I en større have vil det se ganske forrygende ud.

GRÆSPLÆNER

Personligt er jeg slet ikke i tvivl. For min skyld må græsplænen gerne vige pladsen for aggressive stauder, bunddække i metermål og mange uklippede hække og buske.

Helt kommer vi dog ikke udenom græsset. Hvis vi vil kunne bevæge os rundt i haven, er der jo nødt til at være nogle stier. Selvfølgelig kan der lægges fliser på disse gangarealer, men det er et stort og besværligt arbejde, og gratis er det bestemt ikke. Alternativt kan der laves nogle fine grusgange. Det kan se meget smukt ud i velanlagte og velplejede blomsterhaver - men kræver ugentlig bearbejdning med hakkejern og rive.

Så er det altså hurtigere og lettere at smide et par håndfulde græsfrø og lade stier, gange og lysninger i haven bestå af et grønt tæppe. Desuden er det billigt.

Lad bare mælkebøtterne og de små belvis brede sig. De skal ikke slås nær så tit som velgødet og ukrudtsfrit græs - og ser jo egentlig ganske søde og glade ud. Sæt opsamler på plæneklipperen, når mælkebøtterne er afblomstret, og slå stierne omhyggeligt. Det lægger en grundig dæmper på spredningen af de gule men sjældent velkomne blomster.

Forsytia

TRÆER OG BUSKE

I helt små haver - eller haverum - kan store og dominerende træer med fordel udelades eller erstattes af høje buske. Som udvoksede vil mange af disse buske nå 4-6 meter op i luften, og de kan sagtens stammes op, så de ligner et rigtigt træ med flere stammer. Det kan se vældig yndeligt ud.

Der findes også mange små træer, der passer fint til den mindre have. Løn og røn har sjældent planer om at vokse ind i himlen, og deres grenstruktur er ofte fin og let. Sådanne elegante træer er kønne i en lille have. Mange af sorterne har desuden vidunderlige høstfarver og lyser op i haven gennem hele efteråret.

I store villahaver og i haver på landet er der til gengæld mulighed for at slå sig løs med "rigtige" træer, der fylder i både højden og drøjden. Kastanjen er velkendt, og det samme er birk, lind, eg og bøg.

Uanset om haven er til små eller store træer eller du foretrækker buske i mere eller mindre opstammet tilstand, vil det være en fordel at vælge en såkaldt hjemmehørende art. Det er planter, som har levet her i landet i umindelige tider, og som derfor har tilpasset sig forholdene optimalt. De er robuste og driftssikre, og da deres naturlige udbredelsesområde som regel strækker sig både mod nord og syd, er de også i stand til at tilpasse sig mindre klimatiske ændringer.

HJEMMEHØRENDE DANSKE TRÆER

ask, bævreasp, avnbøg, dunbirk, vortebirk,
bøg, stilkeg, vintereg, rød, skovfyr,
fuglekirsebær, småbladet lind, spidsløn,
navr, femhannet pil, gråpil, almindelig røn,
seljerøn, vildæble

HJEMMEHØRENDE DANSKE BUSKE

benved, ene, dunet gedeblad, hassel,
havtorn, engriflet hvidtjørn, almindelig hyld,
almindelig hæg, rød kornel, kvalkved, ribs,
hunderose, æblerose, slåen, tørst, vrietorn

FRUGT OG BÆR

Det allerbedste træ, du kan plante, er dog et frugttræ. De findes i alle størrelser og passer til alle haver. Udover at blomstre vidunderligt i forsommeren giver de dejlig frugt - og skaber liv i haven. Både insekter og fugle holder af frugttræer.

Pære- og blommetræer virker desværre også tiltrækkende på hvepse, der elsker søde sager. Og hvad er vel mere sødt end overmoden frugt, som ligger på jorden og bliver mere og mere saftig.

Årsagen til at frugterne ender på jorden er selvfølgelig, at både pære og blommetræer er slemme til at bære alt

for mange frugter, som desværre modner indenfor et alt for kort tidsrum.

Men planter du et af de moderne familietræer, som gartnerne også kalder for duo- eller triotræer, slipper du for problemet med overmoden frugt og emsige hvepse.

På familiefrugttræerne er der nemlig podet to eller tre forskellige sorter, og da de valgte sorter ikke modner samtidig, strækkes frugtsæsonen, så du og resten af familien kan nå at nyde hele herligheden. Temmelig genialt - og desuden pladsbesparende. I stedet for tre træer kan du nøjes med et.

FRUGTTRÆER MED FLERE SORTER

Selvom grenene er podet på samme stamme, vil de vokse forskelligt afhængig af sort. Med tiden kan et træ med flere sorter blive skævt og uharmonisk. Derfor bør det jævnlige beskæres/rettes til.

LÆS OM BESKÆRING

www.planteskoleringen.dk klik på *video haveråd*

www.udedanmark.dk gå ind under *køkkenhaven - andre artikler*

www.husetoghaven.dk søg på *beskæring af frugttræer*

